

NAZAR NAFISI

Citind *Lolita* în Teheran

memorii despre cărți

Traducere din limba engleză
și note de Silvia Osman

POLIROM
2024

Cuprins

<i>Nota autoarei</i>	9
Partea I. LOLITA.....	11
Partea a II-a. GATSBY.....	129
Partea a III-a. JAMES.....	241
Partea a IV-a. AUSTEN.....	389
<i>Epilog</i>	517
<i>Mulțumiri</i>	521

Pentru mult timp, m-am lăsat copleșită de propria irelevanță și am analizat inconștient toate opțiunile pe care le aveam. Să mă las pradă acestei nonexistențe impuse de o forță căreia nu-i purtam nici un fel de respect? Să pretind că sunt adept al regimului, ca apoi să mă împotrivesc în taină? Să plec din țară, așa cum o făcuseră deja mulți dintre prietenii sau fuseseră forțați s-o facă? Să mă retrag de la catedră în liniște, așa cum o făcuseră colegii mei onorabili? Mai aveam oare vreo altă alegere?

În această perioadă, m-am alăturat unui grup restrâns care se reunea pentru a citi și studia literatură persană clasică. O dată pe săptămână, duminică seara, ne strângeam în casa unuia sau a altuia dintre participanți ca să studiem texte ore în șir. Ne-am adunat așa, în fiecare duminică, uneori și la lumina lumânărilor, în perioadele de camuflaj, din casă în casă, ani întregi. Chiar și atunci când părerile noastre politice ne înstrăinau unul de altul, textele magice pe care le citeam ne apropiau din nou. Ca un grup de conspiratori, ne strângeam în jurul mesei din sufragerie și citeam poezie și proză de Rumi, Hafez, Saadi, Khayyam, Nezami, Ferdowsi, Attar, Beyhaghi.

Citeam pe rând pasaje întregi, cu voce tare, și cuvintele se ridicau parcă în aer, pluteau pe deasupra capetelor noastre și apoi coborau ca o boare diafană, atingându-ne toate cele cinci simțuri. Cuvintele acelea ne umpleau de o asemenea încântare și bucurie față de puterea limbajului, că te desfătau și te uimeau deopotrivă. Și mă tot întrebam: când pierdusem oare acea însușire, acea calitate a cuvântului care

făcea lumină în viață, prin poezie? În ce moment anume o pierdusem? Ceea ce aveam acum, acea retorică dulceagă, putredă, ipocrită și hiperbolică mirosea prea mult a apă ieftină de trandafiri.

Mi-am amintit o poveste pe care o auzisem de multe ori, despre cucerirea Persiei de către arabi, care aduseseră cu ei islamismul în Iran. Conform acestei povestiri, când arabii au atacat Iranul, au câștigat pentru că persanii înșiși, probabil sătui de tiranie, și-au trădat regele și au deschis porțile inamicilor. După invazie, când le-au fost arse cărțile, distruse templele de cult și limba disprețuită, persanii s-au răzbunat recreându-și istoria răvășită și jefuită prin mit și prin limbaj. Marele nostru poet epic Ferdowski a rescris miturile confiscate ale regilor și eroilor persani, într-un limbaj pur și sacru. Tatăl meu, care mi-a citit toată copilăria Ferdowski și Rumi, uneori obișnuia să spună că adevărata noastră casă, adevărata noastră istorie, era în poezie. Mi-am amintit de toate acestea atunci, pentru că, într-un fel, ni se întâmplase din nou același lucru. De această dată, am deschis porțile nu unor invadatori străini, ci unora autohtoni, celor care au venit în numele trecutului nostru, denaturat acum în cel mai mic detaliu, și care ni i-au răpit pe Ferdowski și pe Hafez.

Treptat, m-am implicat în proiecte cu acest grup. Am folosit materialele pe care le strânsesem pentru disertația despre Mike Gold și scriitorii proletari ai anilor treizeci din America pentru a scrie primul meu articol în limba persană. Am convins un prieten din grup să traducă o cărțuție a lui Richard Wright, *The American Hunger*, și eu am scris introducerea. Cartea vorbea despre experiențele comuniste ale lui Wright, despre

greutățile și încercările prin care a trecut, precum și despre ruptura de partid. Apoi l-am convins să traducă și cartea lui Nabokov, *Lectures on Russian Literature*. Am tradus poeme de Langston Hughes. Unul dintre membrii grupului, un cunoscut scriitor, m-a încurajat să scriu o serie de articole despre ficțiunea persană modernă, pentru o revistă pe care o edita el și, mai târziu, să particip la discuții literare săptămânale cu tineri scriitori iranieni.

Acesta a fost începutul carierei mele de scriitor, care s-a întins peste aproape două decenii, până astăzi. Am creat o cochilie protectoare în jur și am început să nu mai gândesc, doar să scriu, în special critică literară. Am aruncat jurnalele într-un colț al dulapului și le-am făcut uitate. Am continuat să scriu, fără să mă mai întorc la ele.

Articolele mi-au adus recunoaștere publică, dar rareori m-au satisfăcut pe deplin.

Aveam senzația că sunt prea ordonate, cam pompoase și erudite. Eram pasionată de subiectele pe care le abordam, dar trebuia să urmez convenții și reguli și-mi era dor de impulsivitatea și de entuziasmul de la cursuri. Acolo simțeam pulsul dialogului cu studenții; în articole păream a fi un profesor sec. Articolele mele au avut succes exact din motivele pentru care mie îmi displăceau; erudiția lor pretențioasă mi-a adus respect și admirație.

7

Ar trebui să existe un motiv clar și logic pentru care, ca din senin, am pus în acea zi mâna pe telefon și l-am sunat pe magician. Este

foarte adevărat că viața mea intelectuală nesatisfăcătoare începuse să mă macine, adevărat și că îmi era dor de curs și că mă simțeam neliniștită și disperată, dar, cu toate acestea, tot nu știu, până în ziua de azi, de ce tocmai în acea zi, de ce nu cu o zi înainte sau după, am luat hotărârea să-l sun.

Erau atâtea mituri clădite în jurul lui – că primea la el numai câțiva aleși, că noaptea, dacă lumina era aprinsă în una din încăperile de la stradă, era semn că primea vizitatori, altminteri nu dorea să fie deranjat. Aceste istorii nu mă impresionau; de fapt, ele erau chiar motivul pentru care ezitasem să-l sun până atunci. Crease o atât de elaborată ficțiune despre relația cu lumea, încât detașarea lui părea de fapt implicare. Miturile erau coconul lui, minciuni elaborate pentru a se proteja. Ca vălul.

Așa că, hai să acceptăm faptul că l-am sunat sub impulsul momentului și fără vreun motiv anume. Într-o după-amiază eram singură acasă, după ce citisem toată ziua, în loc să muncesc. Din când în când mă uitam la ceas și-mi spuneam: mă apuc de lucru într-o jumătate de oră, o oră; sau renunț când ajung la următorul capitol. Apoi mă duceam la frigider, îmi făceam un sandwich, pe care îl mâncam în timp ce continuam să-mi citesc cartea. Cred că după ce mi-am terminat sandwichul, am pus mâna pe telefon și l-am sunat.

A sunat de două ori și am auzit o voce de bărbat după al treilea apel: „Alo? Domnul R? Da? Sunt Azar; o pauză. Azar Nafisi.“ „Oh da, da.“ „Pot să trec să vă văd?“ „Dar sigur că da. Când vreți să veniți? Când vă convine dumneavoastră?“ „E bine poimaine, la cinci?“

Mai târziu, mi-a explicat că dimensiunile apartamentului lui îi permiteau să ajungă la telefon, de oriunde s-ar fi aflat, la al treilea apel; dacă nu o făcea, însemna că era plecat sau că nu dorea să răspundă.

Indiferent cât de apropiați am ajuns, în cele din urmă m-am văzut mereu pe mine ca la prima noastră întâlnire. M-am așezat pe fotoliu, în fața lui; el – pe canapeaua maro. Amândoi ne țineam mâinile pe genunchi, el – pentru că așa obișnuia, eu, pentru că eram prea agitată și, din reflex, adoptasem poziția școlarului în fața unui respectat profesor. Între noi, pe măsuță, pusese o tavă cu două cești verzi de ceai și tablete de ciocolată, impecabile pătrățele de ciocolată, învelite în staniol roșu, pe care era scris cu litere negre: Lindt, un lux rar întâlnit, cu atât mai mult cu cât nu puteau fi găsite la magazinele care vindeau ciocolată străină, la prețuri exorbitante. Ciocolatele erau singura extravaganta cu care își trata oaspeții, ca și pe sine. Uneori erau zile când făcea foamea, dar rezerva de ciocolată nu îi lipsea niciodată din frigiderul pe jumătate gol, din care nu se înfrupta doar el însuși, ci le păstra pentru prieteni și musafiri. Am uitat să vă spun că era înnorat și ninsese; ar mai avea vreo importanță dacă v-aș spune că purtam un pulover galben, pantaloni gri și cizme negre, iar el pulover maro și blugi?

Spre deosebire de mine, el părea foarte sigur pe sine. Se purta de parcă venisem după ajutor și treaba noastră era să punem la cale un elaborat plan salvator. Într-un fel era adevărat. Vorbea de parcă m-ar fi cunoscut, de parcă ar fi știut totul despre mine, inclusiv tainele ascunse, ceea ce crease între noi un soi de intimitate

formală, o stranie împărtășită. Părea că de-atunci, de la prima întâlnire, asemenea lui Tom Sawyer și Huck Finn, intrasem într-un soi de conspirație – nu politică, ci una pusă la cale de copii, pentru a se proteja de lumea adulților din afară.

Îmi termina propozițiile, dădea glas gândurilor și dorințelor mele și, până să plec, aveam deja un plan împreună. Asta era nemaipomenit la el: oamenii care veneau să-l vadă ajungeau să aibă un plan sau altul, indiferent dacă acesta era cum să se comporte cu iubitul sau cu iubita, cum să înceapă un proiect nou sau cum să-și structureze un discurs. Nu-mi amintesc cu exactitate natura planului cu care m-am întors acasă în ziua aceea, dar sunt sigură că el își amintește precis, pentru că rareori uită ceva. Nu-mi terminasem ceaiul, nu-mi mâncasem nici ciocolata, dar am plecat acasă buimacă și mulțumită. Am vorbit despre viața mea prezentă, despre starea lucrurilor, apoi despre James și Rumi, despre toate, pe nerăsuflăte. Fără să vrem, ne-am pierdut într-o discuție lungă, fără vreun țel final, care însă l-a purtat în biblioteca sa desăvârșită, și am plecat acasă cu un braț de cărți.

Acea primă zi ne-a colorat întreaga relație – cel puțin în mintea mea – până în ziua în care am plecat din Iran. Am încercat să mă maturizez în legătura mea cu el, pentru că îmi convenea și-mi plăcea să fac asta, iar situația mă absolvea de eventualele responsabilități. În timp ce el își crease o aură de maestru, mereu stăpân pe situație, lucrurile nu stăteau chiar așa cum se vedea din afară – iar în ceea ce mă privea, nu eram nici eu chiar o novice neajutorată.

Mă duceam să-l văd, de obicei de două ori pe săptămână, o dată la prânz și o dată